

Polgári jog Általános tanok

A polgári jog alapelvei

2017. szeptember 12.

Alapelvek, vezérmotívumok

- már a fogalom is tisztázatlan: mit értünk alapelvek alatt? pontosabban: a polgári jog (egészének) alapelvei alatt?
- eltérő vélemények a jogi irodalomban – de az alapelvek jelentőségét minden szerző hangsúlyozza
- csoportosítás sokszínű: pl. vezérmotívumok (általános erkölcsi elvek, igazságok), alapvető elvek, generálklauzulák (Lábady) és alapelvek megkülönböztetése
- operatív és deklaratív elvek megkülönböztetése (Novotni nyomán Bíró-Lenkovics)
- más: alapelveken belül törvényi alapelemek (törvényben rögzítettek az indokolás szerint négy)

Tovább színesíti a képet:

- az egyes könyveknek, jogterületeknek is lehetnek alapelvei (családjog, dologi jog, szerződési jog) egyesek törvényi, mások elméleti (tudományos) elvek
- A hatályos Ptk. bevezető rendelkezések között szabályoz alapelveket
- ehhez képest a jogi irodalom bővebb tárházát adja az alapelveknek
- (Bíró-Lenkovics alapelvek legszélesebb felfogása)

A törvény – Ptk. – hatálya

- ▶ **Ptk. 1:1.§** *E törvény a mellérendeltség és egyenjogúság elve szerint szabályozza a személyek alapvető vagyoni és személyi viszonyait.*
- ▶ nem alapelv, de alapelvszerű kicsengése is van

maga a Ptk. indokolás alapelvnek tartja az ún. értelmezési szabályt

➤ **Ptk. 1:2. § [Értelmezési alapelv]**

(1) E törvény rendelkezéseit Magyarország alkotmányos rendjével összhangban kell értelmezni.

(2) A polgári jogi viszonyokra vonatkozó jogszabályokat e törvénnyel összhangban kell értelmezni.

-
- nem alapelv, de megemlítendő a bírói út igénybevételenek elve
  - **1:6.§** „Az e törvényben biztosított jogok érvényesítése – ha törvény eltérően nem rendelkezik – bírói útra tartozik.”
  - minden polgári jogi jogviszonyra főszabályként érvényesül

Az igazságosság elve

- Grosschmid „a legrendezettebb jogállamban is a jog uralmának legfőbb alapja és biztosítója a jog- és igazságérzet. Vagyis, hogy az emberekben bensőleg él a jog.”
- „az igazság közvetlen ösztöne”
- igazságosság elvi-erkölcsi alapjára utal
- konkrétabb szálak:
  - ❖ közös tulajdonban jogok kötelezettségek tulajdoni hányadhoz igazodnak (de eltérés lehet)
  - ❖ jogalap nélküli gazdagodás meg- és visszatérítésének kötelezettsége
  - ❖ kapcsolata a méltányossággal

Az ésszerűség alapelve

- a polgári jog – a mindennapok joga – a jogviszonyok ésszerű rendezésére, a jogviták ésszerűséget szem előtt tartó megoldására törekszik
- Werbőczy és „a józan ész szabad kifolyása”
- konkrétan:
- a tulajdoni hányadhoz igazodó szavazati aránytól eltérés lehetősége – ésszerűség követelménye
- 5:133.§ (1) bekezdés zálogtárgy értékesítése és a kereskedelmi ésszerűség követelménye
- 6:419.§ a kezest megillető sortartási kifogás
- ésszerűség a szavatossági igények kielégítése során (kétlépcsős rendszer)

A jogbiztonság alapelve

- Zlinszky: „*a jogbiztonság a jogállam fő értéke, mely előzi az igazságosságot*” (nem félreértendő!)
- az elv ellen hat: túlszabályozás, a jogszabályok sűrű módosítása
- kapcsolat a jogbiztonság és ítélkezési gyakorlat egységessége

A jóhiszeműség és tisztesség alapelve

- ▶ általános megközelítés: a tisztességes ember szokásai, magatartása, viselkedése a zsinórmérték
- ▶ Szladits „*a kötelezettség teljesítésében az adósnak, a teljesítés átvételében a hitelezőnek becsülettel és emberséggel kell eljárnia, úgy amint azt, tekintettel az eset körülményeire és az élet felfogására, a jóhiszeműség és a tisztesség megkívánja.*”
- ▶ alapvetően objektív mérce
- ▶ etikai megalapozottságú elv

➤ gyakran más elvek szoros kísérője:

- ❖ vö. elvárható magatartás követelménye,
- ❖ szerződési jogban együttműködési kötelezettség, jóerkölcsbe ütköző szerződés tilalma,
- ❖ joggal való visszaélés tilalma

▶ példák:

- ▶ **6:102.§ (1)** *„Tisztességtelen az az általános szerződési feltétel, amely a szerződésből eredő jogokat és kötelezettségeket a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel alkalmazójával szerződő fél hátrányára állapítja meg.”*
- ▶ végrendeleti rendelkezés érvénytelensége az örökhagyó tisztességtelen befolyásolása miatt
- ▶ de tisztességtelen lehet a törvény által megengedett eltérés „túlfeszítése” (pl. pénztartozások szabályai)

-
- „venire contra factum proprium”
  - régi-új elv
  - **1:3.§ (2)** *„A jóhiszeműség és tisztesség követelményét sérti az is, akinek joggyakorlása szemben áll olyan korábbi magatartásával, amelyben a másik fél okkal bízhatott.”*
  - joggyakorlás – korábbi magatartás egybevetése, figyelemmel a másik fél által a korábbi magatartásba vetett (nyilván nem alaptalan) bizakodására

Az elvárható magatartás követelményének elve

► Ptk. 1:4. § [Az elvárható magatartás elve. Felróhatóság]

(1) Ha e törvény eltérő követelményt nem támaszt, a polgári jogi viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

(2) Felróható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat.

(3) A másik fél felróható magatartására hivatkozhat az is, aki maga felróhatóan járt el.

► „objektív zsinórmérték”

► nem egyénhez kötődik, hanem az egyedi (egyéni) és az általános közötti szint

-
- előnye: a normán belüli rugalmasság, ennek következtében a gyakorlatban alakítható
    - ❖ szakembertől, a szakmában járatos személytől elvárható,
    - ❖ vállalkozástól elvárható,
    - ❖ fogyasztónak minősülő személytől elvárható vagy nem várható el
    - ❖ mezőgazdasági termeléssel foglalkozótól elvárható
    - ❖ az üzleti életben, a jogban járatos személytől elvárható stb.

  - kárfelelősségi szabályként objektivizált mérce, tipizáltan objektív felelősséget jelent

  - általános polgári jogi alapelv, de legnagyobb szerepe a deliktuális kárfelelősségben és a szerződési jogban van

-
- **(2)** *Felróható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat.*
  - **(3)** *A másik fél felróható magatartására hivatkozhat az is, aki maga felróhatóan járt el.*
  - *az alapelvet kiegészítő – ugyancsak alapelvi – szabályok*

A joggal való visszaélés tilalma

➤ **1:5. § [A joggal való visszaélés tilalma]**

(1) A törvény tiltja a joggal való visszaélést.

(2) Ha a joggal való visszaélés jogszabály által megkívánt nyilatkozat megtagadásában áll, és ez a magatartás nyomós közérdeket vagy különös méltánylást érdemlő magánérdeket sért, a bíróság a nyilatkozatot ítéletével pótolhatja, feltéve, hogy az érdeksérelem másképpen nem hárítható el.

- látszólag jogszerű, a betűnek megfelelő – tartalmát tekintve azonban nem az (a jognyilatkozat vagy a joggyakorlás mögé kell nézni)
- a jog nem öncél, hanem eszköz
- Beck Salamon– a joggal való visszaélés tilalmával a jog a saját becsületes intencióit védi

-
- az 1:5.§ lényegét tekintve minden polgári jogi jogszabály mögött ott álló, a magatartást eligazító-útbaigazító jelzőtábla
  - Bíró-Lenkovics – azért jogellenes, mert magasabb rendű elveket sért (alkotmányos rend, igazságosság, ésszerűség)
  - kapcsolódási pont pl. a venire factum contra proprium elvével

► Esetkörökről:

pl. szerződéskötés szabadsága: a kommentárok szerint a polgári jog markánsan védi

– általában igaz:

- alapító okirat aláírásának megtagadása nem joggal való visszaélés
- szerződéskötés megtagadása szintén nem lehet joggal való visszaélés
vagy
- szerződés megszüntetése ezért (sic!) nem valósít meg joggal való visszaélést - nem helyes, átgondolást igényel

-elállás felmondás visszaélésszerűsége (nem szilárd gyakorlat)

-sajátos eset: diszpozitivitással való visszaélés – szerződéses igazságosság védelmében, „egyensúly-szabály”, mert a szerződési szabadság sem lehet korlátlan

➤ Elhatárolások:

- leginkább határesetek jönnek figyelembe, amikor a jog külön normát szentelt az adott tényállásnak
  - ❖ szerződésben vállalt jognyilatkozat pótlása (6:184.§)
  - ❖ elzárkózás a szerződéskötéstől vagy a szerződés fenntartásától erőfölénnyel visszaélve (6:72.§)
  - ❖ előszerződés (6:73.§)

➤ Jogkövetkezmények:

➤ nincs általános szabály (kivéve Ptk. 1:5.§ (2) bek), lehetséges utak vannak

➤ pl.

- ❖ jognyilatkozat érvénytelen (semmis) – nincs kötelmi kötőerő
- ❖ a joggyakorlás jogellenes – nem fűződik hozzá joghatás (pl. visszaélésszerű felmondás)
- ❖ a bíróság nem ad helyt a visszaélést megvalósító kérelemnek (kereset elutasítás – közös tulajdon megszüntetése)
- ❖ kártérítés
- ❖ Ptk. 1:5.§ (2) bekezdés, jogszabály által megkívánt nyilatkozat pótlása

Jogfejlesztő értelmezés elve

- ▶ Bíró-Lenkovics (némiképpen Eörsi nyomán)
- ▶ az alapelvek lehetőséget adnak a törvény keretein belül (határeset: a törvény ellen ható) jogfejlesztésnek – ennek bázisa csak alapelvi lehet, mégpedig:
  - ❖ az alapelvek mélysége,
  - ❖ igazságossághoz kötődő tartalma,
  - ❖ az etikai normákhoz való kapcsolódása és
  - ❖ a jogbiztonság felé törekvésük miatt

Az alapelvek szerepe összefoglalva

- áthatják a polgári jog egészét, ezen belül valamennyi konkrét polgári jogi norma értelmezése, tartalmának feltárása terén iránymutató
- „Ugyanazon alapra leszállni amelyre maga a törvény is építve van”
- „a törvény saját belülről jövő, csak hogy halkabb önszavának meghallása a lármásabb tételek mögül”
- nem másodlagos normák – a jogalkalmazás „lelki mozgatórugói”
- nem véletlen, hogy a legfontosabbak (lehetne több is) a Polgári Törvénykönyv élén állnak
- ezáltal a konkrét normák elvi háttérét adják

-
- ▶ általában a jogi norma „magjára” utalnak, inkább alapot biztosít, kevésbé konkrét szabály (de akinek van füle, hallja...)
  - ▶ Grosschmid a *törvénylátásról*
  - ▶ hézagpótló, hiányt kitöltő szerep
  - ▶ közvetlen alkalmazásuk – jogvita egyenes eldöntése alapelvvel – ritka (átgondolandó)
  - ▶ konkrét jogkövetkezmény esetenként tisztázandó
  - ▶ többségi ítélkezési gyakorlat – az alapelvek megsértése érvénytelenséget (semmisséget) nem eredményez, az érvénytelenség kimondásához „konkrét” norma felhívása szükséges (elméletileg vitatható álláspont)
  - ▶ az alapelvek jövőbeli szerepe erősítendő (pl. biztonságos bázis a túlszabályozás helyett)